

תוכן העניינים

פתח דבר

9

מבוא

13	א. ספר אשכול הכפר
14	ב. סגנון הספר
16	ג. תוכן הספר
17	ד. הרקע הקראי של הספר
20	ה. המעבר לביזנטיון
22	ו. הדסי כמחבר ביזנטי
24	ז. הדסי כפוסק דינים
26	ח. הדסי כתאולוג
27	ט. הספר בתודעה הקראית
31	י. המהדורה

ספר אשכול הכפר

41	[דברי מבוא] [א ¹]-[לד]
122	דיבר א – אנכי ה' (לה-צה:ד)
229	דיבר ב – לא יהיה (צה:ה-קכט)
289	דיבר ג – לא תשא (קל-קמד:ק)
323	דיבר ד – זכור את (קמד:צ-רמח)
569	דיבר ה – כבד את (רמט-רסה)
604	דיבר ו – לא תרצח (רסו-רעה)
624	דיבר ז – לא תנאף (רעו-שלח)
746	דיבר ח – לא תגנוב (שלט-שנה)
775	דיבר ט – לא תענה (שנו-שסד)
820	דיבר י – לא תחמוד (שסה-שעט)

ביבליוגרפיה ומפתחות

923	ביבליוגרפיה
935	מפתח מקורות
1032	מפתח כללי

פתח דבר

את החכם הקראי יהודה בן אליה הדסי האבל ואת ספרו 'אשכול הכפר' הזכרתי בעבודת הדוקטור שלי, שנכתבה לפני חמישים שנה כמעט (ראו לסקר, פולמוס פילוסופי), ואת מאמרי הראשון עליהם כתבתי לפני כארבעים שנה (ראו לסקר, משנתו הפילוסופית). בעבודת הדוקטור השתמשתי במהדורה היחידה שהייתה קיימת אז, גוזלו (היא יבפטוריה שבקרים) 1836, בתוספת מאמרו של וילהלם באכר, שההדיר את הקטעים האנטי-נוצריים בספר שהיו מצונזרים באותה מהדורה (ראו באכר, פרקים). על אף שידעתי אפוא שמהדורת גוזלו לוקה בחסר, השתמשתי בה בעבודתי (וליתר דיוק במהדורת צילום שלה) כפי שהיה מקובל אצל כל העוסקים בחיבור. לא ידעתי אז עד כמה המהדורה חסרה: המהדיר השתמש בכתב יד סביר אבל לא הטוב ביותר; הוא צנזר כל דבר הנוגע לצורות או לאומות העולם; רוב המילים היווניות חסרו; ויש במהדורה טעויות דפוס רבות, שחלקן נובעות מקריאה שגויה של כתב היד.

אף שהחוקרים הבינו כי יש צורך במהדורה חדשה של ספר אשכול הכפר, איש לא ניגש למלאכה. אחת הסיבות העיקריות לכך הייתה שחוקרי הקראות לא היו מסוגלים בדרך כלל לטפל ביוונית הביזנטית של יהודה הדסי, וחוקרי היוונית הביזנטית לא הבינו מספיק בקראות. כדי להתגבר על בעיה זו חִבְּרנו יוהנס ניהוף-פנגיוטידיס מהאוניברסיטה החופשית בברלין, חוקר ביזנטיון, ואנוכי, חוקר קראות. קרן גרמניה-ישראל העניקה לנו מענק מחקר נדיב (מס' 1179-212.4/2011) כדי שנוכל לעבוד על מהדורה חלקית חדשה. בשיתוף פעולה עם דוד סקליר הוצאנו מהדורה חלקית (עד סוף אלפבית ק, מתוך שעט אלפביתים) של המקור העברי, בתוספת תרגום לאנגלית, מבואות המוקדשים לרקע הקראי ולרקע הביזנטי של הספר, ופענוח כל המילים היווניות שלכל אורכו (ולא רק בחלק הטקסט שפרסמנו; ראו לסקר ואחרים, מפגשים).

אחרי הוצאת הספר הבנתי שעבודתי לא הסתיימה, שהרי עוד כשלושה רבעים ממנו המתינו למהדורה; והמהדורה החלקית עזרה לחוקרים אבל לא ענתה לצורכי קוראים שרצו להחזיק ביד את הספר השלם. הקרן הישראלית למדע זיכתה אותי במענק מחקר (מס' 206/16) כדי להכין לפרסום את כל הספר. בהכנת המהדורה נעזרתי שוב בשירותיו של דוד סקליר, ויוהנס ניהוף-פנגיוטידיס הרשה לי באדיבותו להשתמש בתעתיקו למילים ביוונית. כך התאפשר סוף סוף להציג בפני הקוראים מהדורה שלמה של ספר אשכול הכפר המבוססת על כתבי היד הטובים ביותר, בתוספת אפֶּרְט חילופי נוסח, מראי מקומות, מבוא ומפתחות. בעבודתי על מהדורה חדשה זו נעזרתי במומחיותם של חברים ועמיתים. בראש ובראשונה דוד סקליר, שהיה אחראי על העתקת כתבי היד ועל השוואתם באופן חלקי. אפילו לאחר פרישתו מהפרויקט התייעצתי עימו בנושאים רבים. יוהנס ניהוף-פנגיוטידיס הרשה לי, כאמור, להשתמש בפענוחיו למילים היווניות מן המהדורה החלקית שפרסמנו.

באותה מהדורה סייעו בידינו עוזרות המחקר שלו, ססקיה דוניץ וסנדרה גורגן, וססקיה עזרה לי גם לקראת המהדורה הנוכחית. נוסף על כך אני מבקש להודות ליורם ארדר, חגי בן-שמאי, אליזבת הולנדר, יובל הררי, שי ואלטר, נדיה וידרו, יואכים ישעיה, מאיר לוקשין, אהרן ממון, משה פירוז, דניאל פרנק, עדיאל קדרי, אהוד קריניס, יוסף יצחק רוטנברג, יששכר שטרן ודן שפירא. כל אחד מהם תרם את חלקו והעניק לי מידע חיוני. באיתור המקורות המקראיים נעזרתי באלגוריתם שפיתחו אבי ושאלתיאל שמידמן במרכז דיקטה: המרכז הישראלי לניתוח טקסטים, בראשות משה קופל.

אני מודה לספריות שבהן נמצאים כתבי היד העומדים בבסיס מהדורה זו: ספריית אוניברסיטת לידן; הספרייה הלאומית הרוסית במוסקבה; הספרייה הבודליאנית באוקספורד; והספרייה הבריטית בלונדון. אני מכיר טובה לביתי האקדמי במשך כמעט חמישה עשורים – המחלקה למחשבת ישראל ע"ש גולדשטיין-גורן באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. עמיתי במחלקה ומחוצה לה עזרו לי רבות במחקרי, כולל במהדורה זו. נהניתי גם משהיות באוניברסיטת ייל, אשר בה כיהנתי כפרופסור אורח ע"ש גולדשמידט בתוכנית למדעי היהדות. אני מודה לאוניברסיטת ייל ולקרן הזיכרון ע"ש בינה נימיו על התמיכה בפרסום ספר זה והספר הקודם (המהדורה החלקית).

מהדורה זו יוצאת לאור בסדרה 'מקורות לחקר תרבות ישראל' של קרן הרב דוד משה ועמליה רוזן, באיגוד העולמי למדעי היהדות. אני מודה ליו"ר הקרן מנחם בן-ששון, ולמזכיר הקרן יצחק (צ'קו) גילה, על הטיפול המסור בכל הנוגע להוצאת המהדורה. כמו כן תודתי נתונה ליחזקאל חובב על הייעוץ הטכני המצויין. ברצוני להודות גם ליהושע גרינברג ולאלנתן חן על העריכה המקצועית, לאיילת לזרובסקי עבור ההתקנה לדפוס (ועל תיקון טעויות והצעות לשיפור המהדורה), לצבי גינצבורג על בדיקת אמינות ההפניות, ולאירית נחום על סידור הספר.

משפחתי הגדלה עודדה אותי לאורך כל השנים, הן בהכנת מהדורה זו והן בשאר מחקריי, ואני אסיר תודה על כך. מהדורה זו מוקדשת לקהילה הקראית בישראל, המעשירה תמיד את מחקריי.

דניאל י' לסקר
באר שבע תשפ"ו